

APECTE ALE ACTIVITĂȚII ASTREI ÎN LUMEA SATULUI BĂNĂȚEAN

Șerban Vlad

Constituirea *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura și Cultura Poporului Român, Astra*, reprezintă un moment de incontestabilă importanță pentru românii din Imperiu, prin influența pe care a avut-o în epocă, dar și prin reverberațiile produse în timp. Ei i se datorește, în mod special faptul că nenumăratele comunități românești se încheagă într-o națiune, într-o societate conștient unitară, care își va cunoaște carențele și calitățile după criterii europene și va tinde mereu să se autodepășească în contextul multietnic al regiunilor locuite de românii de dincoace de Carpați. Prin confruntarea și prin comparația cu celelalte naționalități, va căuta, va găsi, sau își va adapta mijloacele cele mai eficiente de răspândire a culturii și a civilizației ca forme superioare de existență ale unui popor. *Astra* a impus un model uman care a făcut carieră în toate mediile sociale. Plecând de la implicarea elitei clericale, politice și intelectuale în luminarea poporului, va crea modelul individului implicat conștient în viața comunității, comunitate care, la rândul ei, se va implica în destinul națiunii sale. Activitatea *Astreii*, dincolo de contribuțiile sale asupra mentalului colectiv, este extrem de amplă și complexă, atât din punctul de vedere al domeniilor pe care le-a abordat, cât și al nivelelor din piramida socială pe care le-a înfrăurit, cu impact atât în mediul urban cât și în cel rural.

În întreg Imperiul Austriac, asemeni unei cutii de rezonanță a întregii Europe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea se manifestau ample mișcări de restructurare culturală, ca reflex al tendințelor sociale, politice, economice și nu în ultimul rând, naționale. În acest context, iluminismul reprezintă coloana vertebrală a tuturor schimbărilor, iar repertoriul temelor sale devine sumarul scopurilor pentru multe societăți și asociații. Legat de aceste coordonate și comandamente ale epocii, iau naștere, între anii 1826-1864, la popoarele slave din Imperiu acele "*matice*", societăți culturale naționale ale sârbilor, cehilor și slovacilor. *Asociațiunea*, care este în final o sublimare autohtonă a iluminismului european, apare ca o expresie a condițiilor concrete ale Transilvaniei, reprezentând o rezultantă a unor tendințe manifestate în dorința de a constitui societăți erudite, care să-și asume responsabilitatea promovării culturii. *Societatea literaților din Sibiu/1789/*, *Societatea filozoficească a neamului românesc în Mare Principatul Ardealului/1795/*, *Ateneul cunoștințelor, cabinetul muzelor române/1832-1833/*, sau inițiativa lui Avram Iancu și a câtorva apropiați ai lui de a înființa o "academie"/1852/ au rămas doar proiecte.¹⁾

Cel care își va asuma materializarea tendințelor și a proiectelor a fost episcopul Andrei de Șaguna, care rămânând consecvent promisiunii făcute cu ocazia hirotonisirii ca episcop, la 30 aprilie 1848, în catedrala din Carlovăț, "pre românii din Transilvania din adâncul lor somn să-i deștept și cu voia către tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i

atrag”²⁾, va utiliza conjuncturile favorabile pentru a crea una din cele mai importante instituții pe care le-au avut românii. El va prezenta guvernatorului Transilvaniei, Lichtenstein, la 10 mai 1860, o petiție în numele a 176 de intelectuali ardeleni, cerând permisiunea de a ține o adunare în vederea constituirii unei societăți culturale, având ca scop “dezvoltarea puterilor lor, ale românilor spirituale și materiale prin înflorirea agriculturii și a industriei” precum și “lățirea culturii populare și înaintarea culturii cu puteri unite”.³⁾ Aducând ca argument Legea de reuniune din 1852, care a îngreunat multe societăți culturale românești să fie recunoscute oficial, guvernatorul a amânat adunarea consultativă până nu se vor înainta statutele și programul exact de activitate al viitoarei societăți. Șaguna va însărcina cu conceperea proiectelor de statute pe Timotei Cipariu, George Barițiu și Ioan Pușcariu, iar cele trei proiecte vor fi combinate într-unul singur de către episcopul însuși și apoi înaintate Guvernului transilvan. La 6 septembrie 1861 împăratul, prin semnătură, va aproba oficial crearea societății.

Adunarea de constituire a avut loc la 4 noiembrie 1861. Cei 212 participanți au ales ca președinte pe episcopul Andrei de Șaguna, ca vicepreședinte pe Timotei Cipariu, iar ca secretar pe George Barițiu. Printre membrii de onoare, membrii fondatori, precum și în comitetul central, au fost aleși membri marcanți ai societății românești din zonele locuite de români, recunoscuți ca lideri de opinie în diferite domenii, dând *Asociațiunii* un gir în plus. Dintre personalitățile bănățene, care au fost prezente de la început în cercurile *Asociațiunii*, amintim pe Pavel Vasici, Andrei Mocioni, Atanasie Marienescu, Damaschin Bojincă. Se impune să fie menționați și Ioan Mețianu, Ioan Popasu și Nicolae Popea, care vor veni în Banat și vor ajuta la răspândirea ideilor și modelelor **Astrei** cu mult timp înainte de înființarea primului despărțământ bănățean.⁴⁾

Emblematic pentru întreaga activitate a *Asociațiunii* a fost discursul inaugural rostit de Andrei de Șaguna: “Fiind așadar problema noastră a înainta literatura, cultura, industria și agricultura națiunii noastre, adică a înainta starea spirituală și materială a poporului nostru, vrem a deștepta prin mijloace naționale facultățile, va să zică cugetările cele senine și serioase în poporul nostru, ca să cunoască ființa și destinația sa și să o știe întrebuița spre tot binele, precum și alte națiuni fac astăzi aceasta și precum este spiritul cel civilizatoriu al secolului nostru”.⁵⁾ Pentru că *Asociațiunea* s-a dorit un factor unificator, s-a stabilit prin statut și s-a respectat cu strictețe interdicția de a fi puse în discuție probleme politice și religioase. Deși adunările *Asociațiunii* au fost prilejuri pentru importante hotărâri, într-o vreme de intensă viață politică, acestea au fost discutate în afara ședințelor, nu numai pentru a nu periclitiza existența **Astrei** ci și pentru a asigura unitatea membrilor ei în atingerea scopurilor propuse. Echilibrul dintre cele două biserici naționale, greco-ortodoxă și greco-catolică, nu era întotdeauna foarte stabil, iar legământul pe care și l-au luat trebuia respectat, acela de a conlucra la ridicarea națiunii române.

De la început, în textele programatice și în activitățile practice, se creionează cele două direcții promovate de *Asociațiune*, aceea de a fi o societate culturală cu profil academic, voind “să contribuie la dezvoltarea literaturii naționale prin studii, publicațiuni, premii și stipendii” pe de o parte, iar pe de altă parte se dorea o societate de

popularizare, pentru că “năzuia să ridice cultura generală a poporului, răspândind în toate straturile cunoștințele folositoare, propagând spiritul de însoțire, dând îndrumări pentru o mai bună lucrare a pământului și îndrumând pe fii poporului nostru la îmbrățișarea negoțului și meseriilor.”⁶⁾ Oricât de paradoxal ar părea, cele două direcții sunt legate una de alta prin legături de interdependență, asigurându-și una alteia funcționalitatea.

Organizarea de despărțăminte i-a asigurat *Asociațiunii* o funcționare descentralizată, constituind o cale de circulație a informațiilor în două sensuri, dinspre centru spre despărțăminte și invers, creând posibilitatea unui schimb continuu de date. După aprobarea regulamentului de funcționare a despărțămintelor în 1869, în 1870 s-au proiectat în Transilvania; 22, din care au fost înființate doar 18. În 1890 s-a făcut o nouă arondare a teritoriului care cuprindea 33 de despărțăminte, din care s-au organizat efectiv 27.⁷⁾ Anul 1896 reprezintă o nouă etapă a activității *Asociațiunii*, prin depășirea granițelor ardelenene și înființarea primului despărțământ în Banat. În acel an guvernul maghiar impune schimbări în statutul *Asociațiunii* și cere retragerea termenului “transilvană” din titulatură. Ca o compensare, *Astra* hotărăște acum ținerea adunării generale într-un alt teritoriu decât cel transilvan, și anume la Lugoj, cum dorise să o facă încă din 1875.⁸⁾ Presa vremii a considerat această manifestare ca una din cele mai reușite, dacă nu chiar cea mai frumoasă,⁹⁾ datorită numărului mare de participanți, în frunte cu cei 800 de coriști. Atunci s-a înfiripat, la Lugoj, primul despărțământ, care va fi unul din cele mai active din Banat. În 1898 iau ființă despărțămintele din Timișoara, Sănnicolau Mare, Oravița și Bocșa; în 1899 cele din Panciova și Caransebeș; apoi cele din Vârșeț, Lipova, Ciacova, Buziaș, Torac și Becicherecul Mare. Extinderea teritorială, în anul 1910, a cuprins un număr de 511 comune,¹⁰⁾ și un număr de 1180 de plugari, ca membri-ajutători numai în Banat, în anul 1913,¹¹⁾ ceea ce dovedește o schimbare de atitudine a țăranimii, devenind ea însăși o propagatoare de cultură. Membrii-ajutători plăteau cea mai mică cotizație, de 1 fl./2 cor./, primind în mod gratuit aparițiile din *Biblioteca populară a Asociațiunii* și calendarul pe anul în curs, editate de *Astra*.

Definiția despărțămintelor, așa cum reiese din statut, accentuează faptul că ele reprezintă ramificațiile teritoriale care “conlucrau la jungerea scopului *Asociațiunii*, intrând în mai de aproape atingere cu poporul și răspândind la aceasta învățătura în toate direcțiile”.¹²⁾ Erau, prin urmare, modalitatea cea mai indicată de a se ajunge la cea mai numeroasă categorie socială, țăranimea, a cărei emancipare a constituit de la început unul din principalele țeluri ale *Astrei*. Asemeni lui Kogălniceanu, care susținea că rolul cărturarilor este acela de a transforma o națiune de țărani într-o națiune de cetățeni, intelighenția ardelenă și-a dăruit o bună parte a energiei sale, transformării țăranimii într-o clasă conștientă de rolul său economic, social, politic și cultural. Andrei de Saguna va prefera să ridice școli sătești în loc de a întemeia mănăstiri, considerându-le mult mai eficiente în condițiile realităților românești și mult mai necesare.¹³⁾ Școala a fost una din preocupările constante ale *Asociațiunii* și ale secțiunii sale școlare. Împreună cu despărțămintele, a încercat să găsească cele mai bune soluții, în funcție de condițiile specifice fiecăruia, să înființeze școli sătești, să ajute școlile sătești din comunele sărace, să asigure manuale, rechizite școlare, să lupte spre a păstra învățământul

în condiții de confesionalitate, să asigure unitatea de predare și metodică în toate teritoriile locuite de români. Din punctul de vedere al rețelei școlare și al nivelului predării, Banatul prezintă o situație privilegiată. Urmărind ideile conferințelor lui Emanuil Ungureanu, președinte al Despărțământului Timișoara între 1898-1906 și, nu întâmplător, și președinte al *Reuniunii învățătorilor gr.ort.rom.* din protopopiatele Timișoara, Belinț, Lipova și Comloșu Mare, sarcinile intelectualilor afiliați **Astreii** erau acelea de a mări numărul de școlarizare și de a micșora numărul analfabeților.¹⁴⁾ În secțiunea școlară a *Asociațiunii* au fost aleși doi membri dintre învățătorii din protopopiatele Lugoj și Timișoara, iar *Reuniunea învățătorilor gr.ort.rom.* din protopopiatele Timișoara, Belinț, Lipova și Comloșu Mare a delegat doi dintre membrii săi ca membri corespondenți, din zonă, ai *Asociațiunii*.¹⁵⁾

Eradicarea analfabetismului vine în completarea problematicii școlare, pentru care nu s-au constituit eforturi nici fizice, nici materiale. S-au alocat anual sume de bani pentru organizarea de cursuri de alfabetizare, premii pentru cei care au învățat cât mai mulți țărani analfabeți să scrie și să citească. De asemenea, *Asociațiunea* s-a îngrijit să se publice un manual pentru analfabeți și să fie distribuit în despărțăminte. Printre asemenea cursuri ținute în Banat, în perioada iernii, este consemnat și cel ținut la Becicherecu Mare în anul 1910, în care au fost alfabetizați 18 țărani.¹⁶⁾

Transilvania, revista *Asociațiunii*, prin multe comunicate pe care le-a publicat cu regularitate, a mobilizat un mare număr de intelectuali să se implice în politica de emancipare a țăranimii, prin prelegeri populare, un mijloc pe care **Astra** l-a cultivat și care, în lumea satului, a devenit unul din evenimentele de seamă, fiind asociat cu recitări, spectacole de teatru, concerte corale. Dărilor de seamă asupra activității anuale ale despărțămintelor, publicate în **Transilvania**, confirmă faptul că asemenea manifestări au devenit tradiționale. Aceste prelegeri ținute de intelectualii locali, sau de conferențiarul angajat anume de *Asociațiune* au abordat o multitudine de probleme, dintre care una din cele mai importante este aceea a însoțirilor, a reuniunilor. Dintre acestea, pentru importanța lor în îmbunătățirea condițiilor materiale, este aceea a reuniunilor financiare. Prima bancă românească, *Albina*, înființată în 1871, a avut printre inițiatori și membri fondatori, personalități adânc implicate în politica și acțiunile *Asociațiunii*. Din cele 6 "reuniuni de credit" pe care le-a înființat, 5 erau în Banat: Timișoara, Sănnicolau Mare, Lugoj, Oravița și Orșova.¹⁷⁾ *Banca Timișană*, înființată în 1884-1885, la Timișoara, (din inițiativa lui E. Ungureanu, membru vechi al **Astreii**)¹⁸⁾ prima bancă românească din Banat, care a jucat un rol important pentru populația românească nu doar sub aspect financiar, dar și sub raport cultural, prin subvențiile pe care le-a dat. Faptul că în 1895, cu un an înaintea înființării primului despărțământ din Banat, aici existau deja 40 de bănci românești¹⁹⁾, vine să dovedească influența puternică a *Asociațiunii*, precum și legăturile pe care le-a avut cu bănățenii. Rezultatele politicii bancare se pot remarca prin înmulțirea numărului de bănci, după 1896, și prin implicarea acestora în viața culturală. Printre membrii înscrși și cotizanți ai **Astreii**, în anul 1910, în despărțămintele din Banat, erau înscrise casele de păstrare "Nera" din Bozovici și "Sebeșana" din Caransebeș, institutele de credit "Lighezana" din Lighet și "Ciacovana" din Ciacova precum și "Făgețana" din Făget. Alături de acestea sunt înregistrate și institutele de

credit "Concordia" din Uzdin, "Steaua" din Petrovaselo, "Santinela" din Satu-Nou, "Timișana" și "Coroana" din Timișoara, "Bănățeană" din Bucovăț și "Chizeteiana" din Chizătău. În același an, 1910, mai sunt amintite, doar în Despărțământul Lugoj, încă 9 instituții bancare, 5 în Lugoj și altele 4 în Făget, Sacu, Căvăran și Sălbăgel.²⁰⁾ Rolul conferențiarului cooperativ era acela de a se deplasa în despărțăminte, de a vorbi despre rolul instituțiilor bancare, de a pregăti condițiile în vederea înființării de bănci, de a pregăti oamenii pentru o contabilitate practică și apoi a înființa asemenea instituții. În anul 1913, au mai fost înființate, la inițiativa și cu sprijinul *Asociațiunii*, Banca "Strugurel" din Srediștea Mică și "Speranța" din Ciuchici și s-au pregătit condițiile pentru a fi înființate alte bănci în Jamu Mare, Belinț și Drăgoiu. Indrumări speciale în acest sens, precum și statute și tipărituri necesare s-au dat, în același an, la fața locului, în 60 de sate și prin corepondență, la peste 200 de reprezentanți ai satelor din diferite comitate.²¹⁾

Însoțirile încercau să compenseze lipsa de drepturi ale populației românești, sau să ofere soluții de întrajutorare și, nu în ultimul rând, să cultive sentimentul comunității. Pe lângă însoțirile cu caracter financiar, s-au instituit și unele de procurare în comun de mașini și unelte agricole sau de animale de rasă, întovărășiri de crăsmărit, sau pentru alte meserii, reuniuni de înmormântare, reuniuni ale femeilor, reuniuni sportive pentru asigurări. De pildă, în urma prelegerilor de la adunările cerculare din Despărțământul Bocșa, la Ramna s-a înființat o tovărășie pentru exportul de prune, care a reușit să trimită 100 de vagoane de prune la Budapesta, Viena și Berlin. În comuna Călnic s-a înființat o tovărășie pentru "valorizarea" laptelui cu desfacere pe piața din Reșița a câte 1000 de litri de lapte zilnic.²²⁾

Atât conferențiarul agronomic, cât și conferențiarul cooperatist colindau despărțămintele, fie după un plan stabilit anual, fie răspunzând solicitărilor din diferite zone, pentru a vorbi, uneori cu ajutorul "schiopiconului", fie prin demonstrații practice, despre agricultură, sericultură, zootehnie, pomicultură, legumicultură, viticultură. În anul 1913, în darea de seamă despre activitatea depusă în anul precedent, conferențiarul agronomic amintește cele 233 de prelegeri ținute în 103 comune afiliate *Asociațiunii*, iar în perioada 1 ianuarie-30 iunie, în Despărțământul Vârșet a ținut 141 de prelegeri cu exemple practice, în 68 de sate, despre lucrările de primăvară, vară, îngrijirea gunoiului de grajd, folosirea "gunoiului artificial", despre plivit, altoit, plantele de leac.²³⁾ În atmosfera, care s-a instituit cu timpul în **Astra**, în tendința individului de a deveni util comunității, cărturarii au fost primii chemați să dea exemplu, apoi să întrețină această atitudine până devenea generală. Unul din multiplele exemple posibile îl constituie și activitatea Despărțământului Lugoj. În anul 1910, protopopul dr. G. Popovici, avocatul dr. C. Brediceanu, Ion Vidu, alături de alți cărturari lugoieni au ținut 14 prelegeri în Lugoj, Lugojel, Sacu, Căvăran, Jena, Cliciova, Făget și Herendești.²⁴⁾ Lista subiectelor de conferințe se suprapunea pe cea a domeniilor de preocupare ale **Astreii**: despre *Asociațiune*, despre limbă, ortografie, metodică, legislație, etică, morală, știință, tehnică, educație religioasă, istorie, literatură și muzică. Acestea vor fi prezente și în politica editorială materializată în apariția revistei **Transilvania**, tipărirea colecției Biblioteca populară, Biblioteca tineretului, Biblioteca literară și în calendarele pe care

le scoteau anual și pe care le răspândeau în număr mare în rândul populației și gratuit, ca premii, sau ca mijloace de propagandă, cu ocazia adunărilor sau a conferințelor. Acestea, alături de alte cărți editate și tipărite de *Asociațiune* constituiau un prim nucleu al bibliotecilor din despărțăminte.

Bibliotecile au constituit o altă preocupare constantă, inseparabil legată de scopurile propuse inițial. Ele reprezentau o altă treaptă a procesului de educație prin școală, de răspândire a culturii scrise, de introducere a spațiului rural în “galaxia Gutenberg”. Primii gemeni ai viitoarelor biblioteci au fost *casinele* sau *reuniunile de lectură*, care aveau un program complex, în principal acela de a oferi un cadru pentru “conveniri” în jurul cuvântului scris. Au început a exista prin asigurarea de abonamente la principalele gazete ale epocii, apoi prin apariția donațiilor de carte vor da naștere la primele biblioteci.

Înainte de afilierea Banatului la spațiul cultural al *Asociațiunii*, deci înainte de 1896, în ținut existau deja 19 casine sau reuniuni de lectură ²⁵⁾. După 1900, anul apariției Bibliotecii populare, sau după 1909, anul apariției Bibliotecii tineretului, orice localitate sau instituție, școală sau despărțământ care dorea înființarea unei biblioteci se putea adresa **Astreii**, care îi trimitea gratuit volumele existente în stoc. De pildă în anul 1913, din 12 despărțăminte în Banat, 9 au trimis datele cerute, confirmând existența unui număr de 74 de biblioteci publice, nefiind amintite bibliotecile școlare și cele parohiale ²⁶⁾. Numai Emanuil Ungureanu a înființat, în perioada 1898-1901, 10 biblioteci, contribuind și prin donarea unui număr de 64 de volume personale ²⁷⁾. Relevantă pentru politica din domeniul biblioteconomiei este trimiterea de chestionare în despărțăminte, solicitând date despre felul în care sunt receptate materialele expediate bibliotecilor și care este gradul de înțelegere a conținutului acestora, cu rugămintea de a se desemna titlurile cele mai solicitate de cititori. Pentru a ilustra rezultatele politicii de înființare de biblioteci, amintim doar faptul că, în anul 1913, în Despărțământul Vârșeț, compus din 29 de comune, erau 24 de biblioteci, ce posedau între 26 până la 160 de volume, în Vârșeț, Clopodia, Coștei, Dejan, Ferendia, Gătaia, Gherman, Gherteniș, Grebenaș, Iabuca, Jamul Mic, Marcovăț, Mesici, Oreșăț, Percosova, Râtișor, Sânianăș, Sânmihai, Sălcița, Semlac, Srediștea Mică, Straja, Vlaicovăț, Voivodinț. ²⁸⁾

Adunările generale, care de la început s-a hotărât să fie ținute în fiecare an într-o altă “capitală” de despărțământ, au avut un puternic impact asupra populației, exercitând o mare forță de atracție și asupra teritoriilor neafiliate acestui spațiu cultural. Adunările constituiau, în același timp, o verificare a eficacității politicii duse și a rezultatelor la care s-a ajuns. George Barițiu sesizează importanța lor de a oferi ocazia de a se vorbi și scrie românește, despre forța lor educativă, atât pentru organizatori cât și pentru oaspeți, despre bucuria întâlnirilor și a cunoașterii românilor din diferitele părți ale ținuturilor românești. ²⁹⁾ Asemenea adunări generale au avut loc în Banat, la Lugoj în 1896, la Timișoara în 1904, 1923, 1937, la Caransebeș în 1930, la Băile Herculane în 1900, la Oravița în 1902. Cea de la Timișoara, din 1923, poate fi încadrată în modelul devenit tradițional. S-a înregistrat un aflus mare de oameni la Timișoara, aparținând tuturor regiunilor țării, din toate păturile sociale, atât de la orașe, cât și de la sate. După terminarea ședinței din prima zi, s-a vernisat expoziția pictorilor

bănățeni, ziua terminându-se cu "întrecerea" corurilor bănățene. A doua zi, după terminarea lucrărilor din plen, în aceeași ambianță de etuziasm, cu un public de peste 3000 de auditori, are loc un alt concert al corurilor bănățene, la care au participat corul "Lira" din Lugoj, corurile din Chizătău, Belinț, Cacova, Reuniunea de cântări din Reșița, corurile din Ictar, Ticvaniul-Mare, Comloșu Bănățean, concertul încheindu-se cu "Pui de lei" interpretat de toate corurile laolaltă.³⁰⁾

Asociațiunea a avut un mare rol în Banat în stimularea vieții culturale, prin aceea că a oferit modele, a asigurat legal înființarea de societăți culturale, a oferit ocazii de manifestare a spiritului artistic național, a stimulat viața artistică a satului oferindu-i alte modele decât cele tradiționale, treptat transformând, la un alt nivel decât cel tradițional, interpreții în creatori, fiind cunoscut fenomenul "țărănilor cărturari". Mișcarea culturală tutelată de *Asociațiune* este deosebit de complexă, implicând, pe lângă preot și învățător, întreaga colectivitate rurală. Atât preotul cât și învățătorul erau astfel pregătiți, încât să conducă procesul de emancipare a satului după principiile iluminismului național. Preparandiile și institutele teologice de la Arad și Caransebeș, înființate în buna tradiție a iluminismului bănățean, vor fi infuzate treptat cu ideile *Asociațiunii*, încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când se acutizează lupta ierarhilor români ortodocși pentru eliberarea de sub tutela sârbească. Primele asocieri culturale au fost culturale, născându-se sub bolta bisericii, corurile asigurând inițial răspunsurile la liturghie. Într-o regiune cu o puternică acțiune de colonizare, s-a impus comunităților românești aceeași strategie de supraviețuire etnică, pe care au adoptat-o grupurile noilor colonizați, păstrarea limbii, culturii și a religiei naționale.

Dacă până la 1896 au existat, în Banat, 62 de coruri recunoscute oficial, până în 1914 s-au mai înființat încă 64, fără a socoti acele coruri care nu aveau statutul de recunoștere oficială.³¹⁾ Faptul că *Asociațiunea* a înțeles cu o extraordinară luciditate rolul formativ al culturii este dovedit prin aceea că, dintr-o listă de 205 personalități participante la **Marea Adunare Națională** de la Alba Iulia,³²⁾ 128 au activat în domeniul culturii afiliat politicii *Asociațiunii*. Ea a reprezentat idealurile populației românești, fapt ce explică marea aderență a poporului la programele ei. Ea a pregătit nu numai momentul **Unirii**, dar și perioada grea a construirii României Mari. Evenimentele reprezintă borna ce marchează prima perioadă de activitate a *Asociațiunii* (1861-1918), fiind și dovada reușitei sale.

Zusammenfassung

Gegründet im Jahre 1861, in Siebenbürgen, als Verein des rumänischen Volkes für rumänische Literatur und Kultur, war **ASTRA** eine der bedeutendsten Initiativen aller Rumänen. Geründet durch die Initiative politischer, religiöser und kultureller Vertreter, ist **ASTRA** für die Emanzipierung des rumänischen Volkes aus dem österreichischen Imperium eingetreten und obwohl ihr Programm überaus umfangreich war, wurde insbesondere das Dorfleben betont und das Emporheben der Bauern, die die überwältigende Mehrheit der Bevölkerung darstellten.

Durch die Generalversammlung des Vereins im Jahre 1896 in Lugoj wurde das erste Departament der **ASTRA** im Banat gegründet, so dass im Jahre 1918 hier 13 örtliche Strukturen wirtten und zwar in Lugoj, Timișoara, Sînnicolau, Oravița, Bocșa, Panciova, Caransebeș, Vîrșeț, Lipova, Ciacova, Buziaș, Torac, Becicherecu Mare, die im ganzen 511 Gemeinden umfassten.

Die Politik des Vereines materialisierte sich auch durch die Unterstützung der Dorfschulen, durch die Gründung der Dorfbibliotheken, das Verbreiten der Bücher und Zeitschriften des Verbandes, die Gründung der Dorfbanken und verschiedener Berufs- und Landwirtschaftsvereine und nicht als letztes die kulturellen Vereine. Durch Volksvorlesungen wurden die Ideen der **ASTRA** im Dorfbereich verbreitet.

Dank der Politik und der Strategie des Vereins wurde es der Landbevölkerung klar welchen Platz sie im ökonomischen, sozialen, politischen und nationalen Bereich einnimmt. Die Grosse Volksversammlung in Alba Iulia im Jahre 1918 kann als ein Erfolg der **ASTRA** bewertet werden, und gleichzeitig der erste Abschnitt ihres Bestehens.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. **Bocșan, Nicolae**, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Editura Facla, Timișoara, 1986, p.182-183.
2. **Matei, Pamfil**, *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra), 1861-1986*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p.
3. **Popea, Nicolae, Andrei Baron de Șaguna**, *Discurs de recepțiune*, nr.21, Academia Română, București, 1900, p.40
4. x x x *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, Sibiu, 1862, p.3-6.
5. **Boiu, Zaharia**, *Trei decenii din viața Asociațiunii*, în *Transilvania*, număr festiv, 1868-1894, Sibiu, Tipografia arhiepiscopiei, 1895, p.7 Lupaș, Ioan, *La jubileul de cincizeci de ani ai Asociațiunii*, în nr.4, jubiliar, 1911, p.332
6. **Șaguna, Andrei**, *Părți alese din cuvântarea rostită la 9/21 martie 1861, cu prilejul înființării Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, în *Transilvania* nr.6-7, 1923, p.242.

7. **Bârseanu, Andrei**, *La jubileul de cincizeci de ani al Asociațiunii*, în nr.4, jubiliar, 1911, p.322
8. **Tăslăuanu, Oct., C.** *Despărțămintele Asociațiunii*, în *Transilvania*, nr.4 jubiliar, 1911, p.480-481.
9. **Lupaș, Ioan**, *op.cit.*, p.346
10. x x x *Adunarea generală din Lugoj*, în *Transilvania* nr.9, 1896, p.209
11. x x x *Tabloul sumar despre starea și activitatea despărțămintelor în cursul anului 1910*, în *Transilvania*, nr.4, jubiliar, 1911, p.593
12. x x x *Membrii ajutători ai Asociațiunii pe anul 1913 după profesii*, în *Trans.*, nr.7-8, 1914, p.310-311
13. x x x *Extras din statutele Asociațiunii*, în *Trans.* Nr.3, 1914, coperta a II-a
14. **Hitchins, Keith**, *Ortodoxie și naționalitate, Andrei Șaguna și românii din Trans*, Univers enciclopedic, București, 1995, p.293
15. **Ciobanu, Ludovic**, *Emanoil Ungureanu, omul școlii și pedagogul școlar*, în *Analele Banatului*, aprilie-decembrie, 1931, p.29-41
16. **Ghibu, Onisifor**, *Raportul secțiunii școlare*, anexa XIII, în *Trans*, nr.7-9, 1914, p.419
17. **Bârseanu, Andrei**; **Tăslăuanu, Oct.**, *Literatura Română și Cultura Poporului Român, către adunarea generală convocată în Blaj, la 28 și 29 august 1911*, în *Trans*, nr.4, jubiliar, 1911, p.490
18. **Munteanu, Vasile**, *Contribuții la istoria Banatului*, Timișoara, 1990, p.173
19. **Bologa, Iacob**; **Crișianu, I.**, *Proces verbal luat în ședința I-a a adunării generale a XXVI-a a Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român, ținută în Sibiu, la 28 august st.n. 1887*, în *Trans*, nr.17-18, 1887, p.158
20. **Munteanu, Vasile**, *op.cit.*, p.174
21. x x x *Activitatea despărțămintelor în cursul anului 1910, anexa IX*, în *Trans*, nr.4, jubiliar, 1911, p.572-573
22. **Iancu, Nicolae**, *Raportul conferențiarului cooperativ despre activitatea sa desfășurată în lunile noiembrie și decembrie 1913 și prima jumătate a anului 1914*, în *Trans*, nr.7-9, 1911, p.307
23. x x x *Activitatea despărțămintelor în cursul anului 1910, anexa IX*, în *Trans*.nr.4, jubiliar, 1911, p.558
24. **Cosciuc, Aurel**, *Raportul conferențiarului agronomic, pe anul 1913*, în *Trans*, nr.7-9, 1914, p.295-300
25. x x x *Prelegeri populare ținute în cursul anului 1910*, Anexa V, în *Trans*, nr.4, jubiliar, 1911, p.539
26. **Munteanu, Ioan**, *Mișcarea națională din Banat, 1881-1918*, Timișoara, 1994, p.153
27. x x x *Tablou sumar despre starea și activitatea despărțămintelor în cursul anului 1913*, Anexa II, în *Trans.*, nr.7-9, 1914, p.293-294
28. **Râmneanțu, Vasile**, *Emanoil Ungureanu, 1845-1929*, Editura Mirton, 1996, p.13.
29. x x x *Activitatea despărțămintelor în cursul anului 1913*, Anexa I, în *Trans*, nr.7-9, 1911, p.290

30. **Barițiu, George**, *Cincisprezece ani din activitatea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, în Trans., nr.17-24, 1888
31. x x x *Adunarea generală a Asociațiunii de la Timișoara*, în Trans., nr.10-12, 1923, p.569-575
32. **Munteanu, Ioan**, *op.cit.*, p.154-156
33. **Munteanu, Ioan**; *Banatul și Marea Unire, 1918*, Editura Mitropoliei Banatului, **Zaberca, Vasile** 1992, p.158-278.
Mircea;
Sârbu, Mariana